

DIVERSITAT I LLENGÜES MENYS DIFOSSES A LA UNIÓ EUROPEA: UN ESTAT DE LA QÜESTIÓ

M. Àngels ARRÓNIZ I MORERA DE LA VALL

Lletrada cap del Servei Jurídic del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

Un cop més, l'ampliació de la Unió Europea (UE) i, per tant, el correlatiu increment de les seves llengües oficials, fa que ens plantegem quina és la situació actual de les altres llengües no oficials de la Unió, les anomenades *llengües menys difoses* o, en terminologia de la UE, *llengües regionals o minoritàries*. Així, mitjançant el Tractat d'adhesió signat el 16 d'abril de 2003, que va entrar en vigor l'1 de maig de 2004, es van incorporar 10 nous països a la UE, de manera que actualment són 25 els seus membres i 20 les llengües que aquesta reconeix com a oficials¹ (21 amb l'irlandès a partir del 2007, del qual ja es pot dir que gaudeix d'un estatus d'oficialitat, malgrat que sotmès a una condició suspensiva, de caràcter temporal). Davant aquesta situació, tot i que és previsible que, per raons d'eficàcia, la UE modifiqui el seu règim lingüístic en el sentit de reduir les llengües de

1. Al 1952, quan es va crear la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer, es van establir quatre llengües oficials, que eren les dels 6 estats fundadors: l'alemany, el francès, l'italià i el neerlandès. El Tractat de Roma, constitutiu de la CEE i de l'EURATOM, amb idèntics socis, va mantenir els mateixos idiomes oficials. Amb les successives ampliacions, en l'actualitat les llengües oficials de la UE són: l'anglès, l'alemany, el castellà, el danès, l'eslovac, l'eslovè, l'estonià, el finès, el francès, el grec, l'hongarès, l'italià, el letó, el lituà, el maltès, el neerlandès, el polonès, el portuguès, el suec i el txec (art. 53 TUE i 314 TCE). Respecte a l'irlandès, que ha tingut un tractament singular des d'un principi, ja que es va declarar llavors llengua autèntica dels tractats, es pot considerar virtualment incorporat al catàleg de llengües oficials. No obstant això, la declaració d'aquest estatus no produirà immediatament tots els seus efectes, atès que segons estableix l'Acord del Consell de Ministres d'Affers Generals i Relacions Exteriors de la UE, de 13 de juny de 2005, només en un futur gaudirà de la màxima protecció, com les altres llengües oficials (vid. nota 7). Seran 23 les llengües oficials quan s'afegeixin el búlgar i el romanès.

treball (la qual cosa ja fan a la pràctica algunes institucions europees), aquesta circumstància no hauria de ser obstacle per incloure com a oficial o, com a mínim, reconèixer una presència important a una altra llengua que, com la catalana, és oficial en el seu territori i és la més nombrosa, pel que fa a la comunitat de persones que la parlen, de totes les llengües regionals o minoritàries europees. En aquest treball, i des d'aquesta perspectiva, es pretén fer una breu exposició dels textos comunitaris que, en matèria lingüística, es poden considerar més rellevants, ja sigui pel seu contingut o per la seva actualitat. Així mateix, es farà esment a aquella normativa internacional que es considera un referent en la matèria, com també a altres actuacions de caràcter nacional, internacional i comunitari, que puguin resultar d'interès en el tema que s'analitza i, més concretament, a les esdevingudes, molt recentment, en el moment de redactar aquestes línies.

I. ÀMBIT INTERNACIONAL

Amb caràcter general, es poden trobar referències als drets lingüístics en totes les normes internacionals rellevants. Així, l'article 1 de la Declaració Universal dels Drets Humans, de 10 de desembre de 1948, fa esment a la dignitat humana, que es considera un concepte inherent a totes les normes relatives als drets humans i que, conseqüentment, s'erigeix en un dels pilars dels drets lingüístics de les persones que pertanyen a minories nacionals, atès que la llengua és un dels components fonamentals de la identitat humana. Posteriorment, prohibeix expressament qualsevol discriminació per raó de la llengua en el gaudi dels drets i de les llibertats la Convenció Europea per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, signada a Roma el 4 de novembre de 1950 (art. 14). I, de forma similar, l'article 2 del Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics, de 19 de desembre de 1966, exigeix als estats que garanteixin el respecte dels drets humans de tots els individus que estiguin en el seu territori i que estiguin subjectes a la seva jurisdicció, «sense cap distinció [...] d'idioma». A continuació, en aquesta mateixa norma, l'article 27 afirma que no es negarà a les persones que pertanyin a les minories el dret que els correspon en comú amb els altres membres del grup, entre d'altres, el dret a emprar el seu propi idioma.

Més específicament, la norma europea de major transcendència en la matèria lingüística, tant per la seva naturalesa jurídica com pel seu contingut, és la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, elaborada

pel Consell d'Europa² a Estrasburg el 5 de novembre de 1992, en la qual s'estableix una primera definició de l'expressió *llengües regionals o minoritàries*, entenent que aquestes són les parlades tradicionalment en un territori d'un Estat per ciutadans d'aquest Estat, que constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'Estat; que són diferents de la llengua o les llengües oficials de l'Estat i que no són ni dialectes de la llengua o les llengües oficials ni les llengües dels immigrants (art. 1).³ Aquest text internacional, que té com a finalitat la protecció de la riquesa cultural d'Europa a partir de les seves llengües, mitjançant el foment del valor de la interculturalitat i el plurilingüisme en tots els àmbits de la vida pública i privada, conté una sèrie de mandats, principis i objectius de necessari compliment, així com també un conjunt d'obligacions i de compro-

2. El Tractat, obert a la signatura dels estats membres del Consell d'Europa i a l'adhesió dels estats no membres, va ser signat per Espanya el 5 de novembre de 1992 i ratificat el 9 d'abril de 2001, i va entrar en vigor l'1 d'agost de 2001 (data de publicació en el BOE núm. 222, de 15 de setembre de 2001). En la seva ratificació l'Estat entén per llengües regionals o minoritàries: «[...] *las lenguas reconocidas como oficiales en los Estatutos de Autonomía de las Comunidades Autónomas del País Vasco, Cataluña, Islas Baleares, Galicia, Valencia y Navarra*», sense concretar ni identificar la denominació d'aquestes llengües.

3. A Europa es parlen més de 120 llengües, algunes de les quals podrien desaparèixer, ja que el seu ús i promoció no sempre és una prioritat per als estats membres. Aquesta situació inclou supòsits ben diferents: des del lapó o sami, que és una família de llengües parlades per pobles autòctons de Finlàndia, Suècia, Noruega i la península russa de Kola, que parlen només centenars de persones i que es troba en perill d'extinció, fins a les comunitats que parlen una llengua similar o idèntica a la llengua oficial o majoritària d'un estat veí (p. ex. les comunitats de llengua alemanya de Bèlgica, Dinamarca, França i Itàlia; la comunitat danesa d'Alemanya, etc.), que són llengües que no estan en perill *per se*, gràcies a la situació d'oficialitat del país veí, però que la seva vitalitat i el seu patrimoni en les citades regions estan sotesos a pressions similars a les de les llengües minoritàries, com seria el cas del gaèlic o el bretó. També inclou el yídish i les llengües de les comunitats romaní i sinti, tradicionalment parlades per tot Europa. L'irlandès i el luxemburguès són casos especials, ja que malgrat el seu estatus com a llengües nacionals en els seus respectius països, comparteixen en diversos graus moltes de les característiques de les llengües regionals o minoritàries. Per motius històrics i polítics, el català s'inclou habitualment en el grup de les llengües regionals o minoritàries, tot i que per la seva demografia (la parlen més de 7 milions de persones), el seu estatut jurídic de cooficialitat, la seva situació sociolingüística, el seu caràcter de llengua vehicular de l'ensenyament i la seva normativa lingüística, té una realitat molt diferent, atès que és la vuitena llengua pel que fa al nombre dels ciutadans europeus que la parlen, d'entre les llengües oficials de la UE. En aquest sentit, es pot consultar el Manifest aprovat pel Ple de l'Institut d'Estudis Catalans, el 8 d'abril de 2002, en el qual es reclama el reconeixement del caràcter oficial de la llengua catalana i s'insta el Govern de l'Estat i les institucions europees a remoure els obstacles que dificulten aquest reconeixement. En general, sobre la situació de la llengua catalana, es pot consultar l'Informe (2003-2004) elaborat per Eva Pons Parera i F. Xavier Vila Moreno, de l'Observatori de la Llengua Catalana, de maig de 2005.

misos de lliure ratificació pels estats. Respecte a l'acatament del referit Tractat, cal indicar que en la Recomanació RecChl (2005) 3 sobre l'aplicació de la citada Carta a l'Estat espanyol,⁴ aprovada el 21 de setembre de 2005 pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa, es fan algunes observacions crítiques sobre la situació de la llengua catalana i, més específicament, sobre la seva situació en els àmbits de l'Administració de justícia i del personal de l'Administració de l'Estat que treballa a les comunitats autònomes.

També del Consell d'Europa, la Convenció-marc per a la protecció de les minories nacionals, elaborada a Estrasburg l'1 de febrer de 1995, conté nombroses i importants declaracions en relació amb la protecció, el desenvolupament, la utilització en la vida pública i privada, l'estudi, etc. de les llengües de les minories nacionals, pel fet de ser considerades elements essencials de la seva identitat.⁵

Altres textos internacionals tenen així mateix per objecte la protecció dels drets de les minories lingüístiques. Entre d'altres, es destaca la Resolució 47/135, de 18 de desembre de 1992, de l'Assemblea General de les Nacions Unides, per la qual s'aprova la Declaració sobre els drets de les persones que pertanyen a minories nacionals o ètniques, religioses i lingüístiques, en la qual es reconeix el dret individual i col·lectiu de les persones que pertanyen a les minories lingüístiques a utilitzar el seu idioma, en privat i en públic, lliurement i sense cap mena d'ingerència ni discriminació (art. 2.1). En el mateix sentit, és un document imprescindible la Declaració universal dels drets lingüístics, signada a Barcelona el 8 de juny de 1996, que té per finalitat propiciar un marc d'organització política de la diversitat, basat en el respecte, la convivència i el benefici recíprocs. Entre les seves prioritats cal assenyalar el reconeixement de la legalitat i la igualtat de totes les llengües; la interdependència de la dimensió col·lectiva i individual dels drets lingüístics; l'enumeració d'un catàleg mínim de drets lingüístics i de les seves principals manifestacions i la proposició de crear una sèrie d'organismes que vetllin per la seva eficàcia, com el Consell de les Llengües, organisme internacional en el si de les Nacions Unides que ha d'emparar els drets de les comunitats lingüístiques reconeguts en la Declaració, i la Comissió

4. Aquestes recomanacions sobre el grau de compliment de la Carta s'elaboren a la vista de les declaracions presentades per l'Estat espanyol i d'altra informació presentada per les autoritats estatals, les associacions i els organismes establerts legítimament a l'Estat espanyol, d'acord amb la informació obtinguda pel Comitè d'Experts durant la seva visita *in situ*.

5. Aquest Tractat, obert a la signatura dels estats membres i de qualsevol altre Estat convidat pel Comitè de Ministres, va ser signat i ratificat per Espanya l'1 de febrer i l'1 de setembre de 1995, respectivament, i va entrar en vigor l'1 de febrer de 1998 (BOE núm. 20, de 23 de gener de 1998).

Mundial de Drets Lingüístics, de naturalesa no oficial i consultiva, formada per representants d'ONG i entitats de l'àmbit del dret lingüístic.

En darrer terme, mereixen una menció especial les Recomanacions d'Oslo relatives als drets lingüístics de les minories nacionals i la seva nota explicativa, elaborades en el si de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) el febrer de 1998, que pretenen ser un document de referència útil perquè els estats desenvolupin polítiques i legislacions que contribueixin a assolir, sobretot en l'àmbit públic, la pràctica efectiva dels drets lingüístics de les persones que pertanyen a minories nacionals. Les esmentades Recomanacions es refereixen a un ampli ventall de qüestions com el tema dels noms, la religió, la vida comunitària i les ONG, els mitjans de comunicació, l'economia, l'Administració i els serveis públics, el Poder Judicial, els serveis penitenciaris, etc. I, finalment, la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, aprovada per l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO), el 20 d'octubre de 2005, del text de la qual es destaca la declaració del preàmbul on es recorda que la diversitat lingüística és un element fonamental de la diversitat cultural.

II. ÀMBIT EUROPEU

A) Respecte a la política lingüística europea, s'ha de fer esment en primer lloc a la regulació sobre el règim lingüístic de la UE que, amb caràcter general, es va elaborar des d'un principi, ja a l'any 1958. Concretament, cal referir-se al Reglament núm.1 del Consell, de 15 d'abril de 1958, sobre la fixació del règim lingüístic de la Comunitat Europea, tenint en compte que el citat Consell és l'òrgan que té la capacitat decisòria en aquesta qüestió. Aquesta atribució es confirma a l'article 290 del Tractat Constitutiu de la Comunitat Europea, adoptat a Maastricht el 7 de febrer de 1992⁶ (TCE), que estableix que correspon al Consell fixar el règim lingüístic per unanimitat, sens perjudici del que preveu l'estatut del Tribunal de Justícia.

El Reglament comunitari⁷ tracta en igualtat de condicions totes les llen-

6. D'acord amb la versió consolidada, que incorpora els Tractats d'Amsterdam, de 2 d'octubre de 1997 (en vigor des de l'1 de maig de 1999) i de Niça, de 26 de febrer de 2001 (en vigor des de l'1 de febrer de 2003).

7. Aquest Reglament s'ha modificat recentment pel Reglament núm. 920/2005, del Consell, de 13 de juny de 2005. L'esmentada modificació obeeix a la sol·licitud del Govern irlandès per tal que es concedeixi a la llengua irlandesa la mateixa condició que a les llengües oficials dels altres estats membres, atès que l'article 8 de la Constitució d'Irlanda estableix

gües oficials, si bé pel que ara interessa, la qüestió és esbrinar si aquesta igualtat en la diversitat es predicaria només de les llengües oficials de la Unió o es podria ampliar a les llengües menys afavorides o menys difoses. D'acord amb l'article primer del citat Reglament, les llengües oficials són també llengües de treball, de manera que ser una llengua oficial i de treball implica: que els textos que un Estat membre (o els seus ciutadans, en el seu cas) envii a les institucions comunitàries es redactaran, a elecció del remitent, en una de les llengües oficials i que la resposta es redactarà en la mateixa llengua; que els textos que les institucions europees enviïn a un Estat membre (o als seus ciutadans, en el seu cas) es redactaran en la seva llengua; que els reglaments i altres disposicions d'abast general es redactaran en totes les llengües oficials i que el DOUE es publicarà en aquestes mateixes llengües.⁸

Menció especial mereix l'article 8 del mateix Reglament, que diu literalment: «*Por lo que respecta a los Estados miembros donde existan varias lenguas oficiales, el uso de una lengua se regirá, a petición del Estado interesado, por las normas generales de la legislación de dicho Estado*». No s'exigeix, per tant, per tenir caràcter de llengua oficial a la UE, ésser una llengua oficial a tot el territori de l'Estat. No obstant això, una interpretació restrictiva del règim lingüístic europeu, basada en el principi de suficiència (n'hi ha prou

que l'irlandès és la primera llengua oficial d'aquest país. El Consell, en el preàmbul del Reglament, diu que convé respondre positivament a la dita sol·licitud i modifica en conseqüència el Reglament núm. 1 de 1958. Malgrat tot, decideix que, per raons pràctiques, i amb caràcter transitori, les institucions de la UE no estaran subjectes a l'obligació de redactar i traduir tots els actes, incloent-hi les sentències del Tribunal de Justícia, a la llengua irlandesa. Addicionalment, preveu que aquesta desvinculació (o no-obligació) sigui parcial, de manera que exclou del seu abast els reglaments adoptats conjuntament pel Parlament Europeu i el Consell, i faculta el Consell perquè per unanimitat determini, en un període màxim de quatre anys a partir que la modificació del Reglament comentat sigui aplicable (per tant a partir del 18 de juny de 2005), i a intervals de cinc anys a continuació, si posa fi a l'excepció prevista. Quelcom de semblant va ocórrer en el seu moment amb el maltès que, tot i ser declarat llengua oficial i de treball de la Unió, va ser objecte de mesures excepcionals i transitòries que consistien a desvincular les institucions europees de l'obligació relativa a la redacció o traducció de tots els actes en aquesta llengua [Reglament (CE) núm. 930/2004 del Consell. DO L, d'1 de maig de 2004].

8. A la pràctica, les llengües de treball en l'activitat quotidiana de la UE són bàsicament el francès, l'anglès i, amb menor incidència, l'alemany. Així, tot i que s'equiparin llengües oficials i de treball, l'experiència demostra que la regla general és que s'aplica la multioficialitat només a determinades actuacions que, en el seu cas, es tradueixen a totes les llengües oficials (p. ex. en els discursos orals dels representants dels ciutadans, dels diputats al Parlament i dels membres dels governs en el Consell de Ministres; en els documents escrits que contenen decisions de qualsevol dels organismes de la UE i en els documents en els quals es basen aquestes decisions; en les relacions entre els ciutadans europeus i les institucions i, a l'últim, en la informació destinada a aquests sobre el funcionament de la UE).

que la legislació europea es promulgui en alguna llengua oficial en tot el territori de l'Estat per garantir la seguretat jurídica dels seus ciutadans), principi que seria vàlid per determinar el nombre mínim necessari de llengües oficials, però que s'ha convertit en una forma d'exclusió per fixar el nombre màxim admissible de llengües oficials. Una solució que compatibilitzés la promoció i la protecció de la riquesa cultural i lingüística amb l'eficàcia de les actuacions comunitàries podria consistir en la no-equiparació de tots els efectes de les llengües oficials i de les llengües de treball en el si de la UE, fent un tractament diferenciat d'aquests tenint en compte criteris objectius, com la importància d'una llengua pel que fa a la població que la parla.

El règim lingüístic general que s'ha exposat es modula en el si de les diferents institucions europees mitjançant els respectius reglaments interns (art. 6 del Reglament núm. 1 de 1958). Pel que fa a la Comissió, el seu Reglament intern, de 29 de novembre de 2000,⁹ estableix que les llengües de treball del seu funcionament, documents i serveis seran les que la Comissió mateixa estableixi (art. 6 i 25). A la pràctica utilitza l'anglès, el francès i l'alemany en les seves activitats ordinàries i la seva documentació és accessible en aquestes mateixes llengües, tot i que determinats textos es publiquen en totes les llengües oficials.

Del Reglament intern del Parlament Europeu,¹⁰ de 15 de febrer de 2005, es destaquen els articles 138 («Llengües») i 191 («Dret de petició»). El primer, perquè estableix l'obligació que tots els documents del Parlament es redactin en les llengües oficials de la Unió, al mateix temps que reconeix el dret dels diputats a expressar-se en qualsevol d'aquestes llengües. En aquest context, resulta interessant indicar que no només es preveu la interpretació simultània en cada una de les llengües oficials sinó que també s'obre aquesta interpretació a qualsevol altra llengua que la Mesa consideri necessària.¹¹ El segon, més restrictiu, perquè admet la redacció de peticions davant el Parlament únicament en una de les llengües oficials, ja que en cas que es presenti la petició en una llengua diferent, s'hi haurà d'adjuntar una traducció o un resum en una de les llengües oficials. Com a annex

9. DO L 308, de 8 de desembre de 2000 (modificat per Decisió de 23 de desembre de 2005).

10. DO L 44, de 15 de febrer de 2005.

11. En aplicació de l'article 138, es tindrà en compte excepcionalment, en allò que respecta a les llengües oficials dels estats membres que es van adherir a la UE l'1 de maig de 2004, a partir d'aquesta data i fins al 31 de desembre de 2006, la disponibilitat efectiva i el nombre suficient d'intèrprets i traductors corresponents. El secretari general del Parlament presentarà un informe trimestral sobre l'aplicació plena del citat precepte (art. 130. Disposició transitòria del Reglament del Parlament Europeu).

II a aquest Reglament figura la Decisió del Parlament sobre l'Estatut del Defensor del Poble i sobre les condicions generals de l'exercici de les seves funcions, de 9 de març de 1994.¹² Del seu contingut es fa esment a la possibilitat de presentar reclamacions en qualsevol de les llengües de tractat, de manera que aquesta Institució no estarà obligada a examinar les reclamacions que es presentin en una altra llengua (art. 15).

Quant al Reglament intern del Consell, adoptat per Decisió de 22 de març de 2004, prescriu que els documents i els projectes en els quals es basin les seves deliberacions i decisions s'establiran en les llengües previstes en el règim lingüístic en vigor, llevat que per raons d'urgència i de forma motivada, el Consell adopti una decisió en contrari. A aquesta previsió afegeix que qualsevol membre del Consell podrà oposar-se a la deliberació si el text de les eventuais esmenes no s'ha establert en alguna de les llengües anteriorment indicades que ell designi (art. 14).

Desenvolupa un règim singular, per la incidència que pot tenir en el dret de l'acusat a un procés equitatiu i a ser informat i emprar la llengua que compregui (art. 6.3 CEDH), el Reglament intern de procediment del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees, de 19 de juny de 1991.¹³ Especialment, cal referir-se a l'article 29, dedicat al règim lingüístic, que enumera com a llengües de procediment les llengües oficials, incloent-hi l'irlandès. A continuació, aquest precepte estableix una regla general per determinar quina serà la llengua de procediment en cada cas (en principi, la que elegixi el demandant), així com les corresponents excepcions, entre les quals es destaca: d'una banda, la possibilitat que s'utilitzi totalment o parcial com a llengua de procediment una llengua no oficial de la Unió, a petició conjunta de les parts o bé d'una d'aquestes (aquesta petició no pot ser, però, presentada per una de les institucions europees). La decisió sobre aquesta petició podrà ser adoptada pel president que, no obstant això, haurà de sotmetre-la al Tribunal de Justícia quan les parts estiguin en desacord. Ésser la llengua del procediment comporta el seu ús, especialment en els informes orals, en els escrits, en les alegacions de les parts i en els documents que els acompanyin (també en les actes i les decisions judicials), de manera que els documents redactats en llengua diferent s'hauran d'acompanyar de la corresponent traducció (o extracte) a l'esmentada llengua de procediment. I d'altra,

12. DO L 113, de 4 de maig de 1994; modificada per la Decisió de 14 de març de 2002 (DO L 92, de 9 d'abril de 2002).

13. DO L 176, de 4 de juliol de 1991 (modificacions de 21 de febrer de 1995, 11 de març de 1997, 16 de maig de 2000, 28 de novembre de 2000, 3 d'abril de 2001, 17 de setembre de 2002, 8 d'abril de 2003, 10 de juny de 2003, 19 i 20 d'abril de 2004, i 12 i 18 d'octubre de 2005).

els testimonis o pèrits que no puguin expressar-se en una de les llengües oficials de la UE podran prestar les seves declaracions en una altra de diferent, amb l'autorització del president. En el cas de qüestions prejudicials, la llengua de procediment serà la de l'òrgan jurisdiccional estatal que plantegi la qüestió al Tribunal. Amb un contingut similar es regula el règim lingüístic en el Reglament de procediment del Tribunal de Primera Instància de les Comunitats Europees, de 2 de maig de 1991 (art. 39 i s.).¹⁴ I, a l'últim, el Reglament intern del Tribunal de Comptes, d'1 de gener de 2005,¹⁵ conté alguna previsió poc nova sobre el règim lingüístic, quan preveu la redacció i la publicació dels documents que emeti en totes les llengües oficials, versions que s'autenticaran amb la signatura del president (art. 24).

Un concepte diferent al règim lingüístic de les llengües oficials de la UE és el de *llengües de tractat*, recollit a l'article 314 del TCE, que significa que les diverses versions dels Tractats en aquestes llengües tenen totes el mateix valor autèntic.¹⁶ També produeixen altres efectes, com es pot constatar a la Carta dels drets fonamentals de la UE, proclamada conjuntament pel Parlament Europeu, el Consell i la Comissió, el 7 de desembre de 2000, que inclou, dintre del dret a una bona administració, el dret de tota persona a dirigir-se a les institucions de la UE i el dret a rebre la corresponent resposta en una de les llengües de tractat (art. 41.4). Aquesta norma comunitària, referida en general als drets dels ciutadans de la UE, proclama també, en el marc del principi d'igualtat, el respecte a la diversitat lingüística (art. 22). En aquesta mateixa línia, el Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, aprovat definitivament el 18 de juny de 2004,¹⁷ preveu la necessitat de respectar la riquesa de la diversitat cultural i lingüística de la Unió (art. I-3), raó per la qual recull per primera vegada la possibilitat que sigui traduït al català. Concretament, cal referir-se a l'apartat 2 del seu article IV-448, que porta el títol «Textos autèntics i traduccions», on es preveu que els

14. DO L 136, de 30 de maig de 1991 i DO L 317, de 19 de novembre de 1991 (modificacions de 15 de setembre de 1994, de 17 de febrer de 1995, de 6 de juliol de 1995, de 12 de març de 1997, de 17 de maig de 1999, de 6 de desembre de 2000, de 21 de maig de 2003, de 19 d'abril de 2004, de 21 d'abril de 2004, i de 12 d'octubre de 2005).

15. DO L 18, de 20 de gener de 2005.

16. Les llengües declarades de tractat són les oficials més l'irlandès (amb els matisos que, com s'ha dit, presenta actualment l'oficialitat d'aquest darrer). Els efectes derivats d'aquesta categoria s'han anat ampliant, ja que actualment són també vehicle de comunicació amb les institucions europees.

17. Val a dir que els fracassos en el procés de ratificació de la Constitució Europea en els referèndums de França i els Països Baixos, han deixat una incògnita sobre el futur de les prescripcions normatives d'aquest Tractat, la ratificació del qual es pot perllongar, en el seu cas, fins a mitjan 2007.

estats puguin sol·licitar que el Tractat es tradueixi a altres llengües oficials en tot o part del seu territori, d'acord amb el seu ordre constitucional intern. Segons aquesta possibilitat, els estats membres interessats facilitaran una còpia certificada de la traducció, que es dipositarà en els arxius del Consell. No obstant això, cal indicar, però, que per remissió de l'article III-128 del Tractat, només en les llengües de tractat a què es refereix l'apartat 1 del ja citat article IV-448 (per tant, les 20 llengües oficials i l'irlandès) es poden exercir altres drets lligats a la ciutadania de la Unió i a una bona administració, com són el dret a formular peticions al Parlament Europeu, a recórrer al Defensor del Poble Europeu i a adreçar-se a les institucions i organismes consultius de la Unió en una de les llengües de tractat i el dret a rebre una resposta en la mateixa llengua [art. I-10.2.d) i II-101.3].

B) Abans d'exposar altres aspectes de la política lingüística de la UE, cal fer una reflexió sobre l'abans referida introducció en aquest àmbit de l'expressió *diversitat lingüística* (i més recentment, també del terme *multilingüisme*), l'abast de la qual està encara per determinar. En efecte, es tracta d'un terme recurrent en les actuacions i la normativa de les institucions comunitàries que, segons els casos, inclou només les llengües oficials de la Unió i, en altres, inclou també (o únicament) les llengües menys difoses i, fins i tot, altres llengües com les de signes, les foranes o les autòctones, etc.¹⁸ La qüestió és que una accepció tan oberta com aquesta, comporta un cert grau d'inseguretat per als grups lingüístics destinataris de les actuacions europees, al mateix temps que dificulta una planificació lingüística ajustada a les necessitats de la realitat sociolingüística i, sovint, deixa fora dels programes europeus les llengües regionals i minoritàries, entre d'altres. Resulta, doncs, necessari recordar que les nombroses resolucions i disposicions de suport de la diversitat lingüística i de les llengües minoritàries elaborades pel Parlament Europeu i pel Comitè de Regions han tingut poca repercussió pràctica, com

18. La regulació comunitària de les llengües és complexa i força fragmentària. Així, hi ha llengües que tenen un tractament singular. Aquest ha estat, per exemple, el cas de l'irlandès, amb un estatus diferenciat o el cas de les llengües d'Islàndia i Noruega, dos països que formen part de l'Associació Europea de Lliure Comerç i de l'Espai Econòmic Europeu que, si bé no són membres de la UE, tenen un tracte preferencial i s'inclouen en les accions lingüístiques d'aquesta. D'altra banda, hi ha un grup de llengües oficials de la UE, les llengües oficials menys esteses o difoses que, per aquesta raó, reben una especial consideració per part de la UE (són les denominades *llengües LWULT*). En aquest sentit, cal afegir que l'estudi Euromosaic, encarregat per la Comissió l'any 1992 i publicat l'any 1996, es va ocupar del que denominava *grups lingüístics minoritaris de la UE* i en el seu text es poden trobar nombroses expressions per delimitar-los, l'abast de les quals no queda clar: *llengües nacionals, oficials, regionals, menys utilitzades, minoritàries d'un Estat, intraterritorials, extraterritorials*, etc.

també que ha estat molt minsa l'actuació de la Comissió en l'execució de mesures de protecció.¹⁹ Malgrat tot, a continuació, s'exposaran, breument, algunes de les esmentades resolucions i disposicions comunitàries que poden tenir més interès en aquesta concreta matèria lingüística.

Pel que fa al Parlament Europeu, la seva participació en la protecció de les llengües minoritàries ha estat constant des d'un principi, ja sigui mitjançant l'elaboració de diverses resolucions, ja sigui com a fòrum públic de discussió de les qüestions lingüístiques. En aquest sentit, des d'un inici, ha tingut lloc una profusió d'intervencions parlamentàries sobre la situació de les llengües no oficials o menys difoses de la UE. Així, a títol d'exemple, es poden citar les Resolucions de 16 d'octubre de 1981, sobre una Carta comunitària de les llengües i cultures regionals i sobre una Carta dels drets de les minories ètniques; d'11 de febrer de 1983, sobre les mesures a favor de les llengües i cultures minoritàries; de 30 d'octubre de 1987, sobre les llengües i cultures de les minories regionals i ètniques a la Comunitat Europea; d'11 de desembre de 1990, sobre la situació de les llengües a la Comunitat i la de la llengua catalana; de 9 de febrer de 1994, sobre les minories culturals i lingüístiques de la Comunitat Europea; de 13 de desembre de 2001, sobre les llengües europees regionals i menys difoses, i de 14 de gener de 2003, sobre el paper dels poders regionals i locals en la construcció europea i la seva referència a la diversitat lingüística.²⁰ Altres actuacions

19. Així, per exemple, s'han assignat diners a la promoció i la protecció de les llengües regionals i minoritàries (p. ex. Resolució del Parlament Europeu, de 13 de desembre de 2001) que la Comissió no ha executat, sobre la base que no troba fonament jurídic que justifiqui aquesta línia pressupostària, al mateix temps que el programa específic de la Comissió de promoció de llengües minoritàries també es va congelar a partir de 1999, malgrat que existien partides pressupostàries, per les raons abans exposades, i perquè els programes sectorials que promou la Comissió estan destinats només a les llengües oficials, a l'irlandès i al luxemburguès. A l'últim, el nou programa Sòcrates (2002-2006), que engloba el programa Erasmus, també està vedat a les llengües regionals i minoritàries, tot i que inclou llengües com l'islandès, que tenen un suport poblacional molt inferior al català o a l'euskera.

20. DO C 287, de 9 de novembre de 1981; DO C 68, de 14 de març de 1983; DO C 318, de 30 de novembre de 1987; DO C 19, de 28 de gener de 1991; DO C 61, de 28 de febrer de 1994; DO C 177, de 25 de juliol de 2002. Per iniciativa del Parlament Europeu i arran de les resolucions adoptades, la UE va adoptar una sèrie de mesures per protegir i promoure les llengües regionals i minoritàries d'Europa. Aquestes mesures consistien principalment en: proporcionar ajuda econòmica a l'Oficina Europea de les Llengües Minoritàries (organització no governamental independent, creada el 1982 a iniciativa del Parlament Europeu i finançada per la Comunitat Europea com a institució d'interès europeu, amb oficines a Brussel·les i Dublín: <http://www/eblul.org>) i a la xarxa d'informació Mercator (xarxa d'informació i documentació que té com a finalitat millorar l'intercanvi i la circulació de la informació sobre les llengües i cultures minoritàries: <http://www.mercator-central.org/>) i finançar, fins a l'any 2000, projectes d'iniciatives pràctiques de protecció i promoció de les llengües regionals i mino-

destacables són la Decisió núm. 1934/2000/EC del Parlament Europeu i del Consell, de 17 de juliol de 2000, per la qual s'estableix l'Any Europeu de les Llengües 2001²¹ i l'Informe del Parlament amb recomanacions destinades a la Comissió sobre les llengües europees regionals i menys difoses —les llengües de les minories a la UE en el context de l'ampliació i la diversitat cultural—, de 14 de juliol de 2003.²²

Arran d'aquesta preocupació del Parlament, la Comissió Europea ha anat adoptant una sèrie de mesures concretes. Entre les seves actuacions es

ritàries. Les llengües que s'han beneficiat de les citades mesures són les llengües autòctones tradicionalment parlades per part de la població dels estats membres de la UE o dels països de l'EEE. En aquesta definició no s'inclouen les llengües dels immigrants, ni les llengües creades artificialment ni els dialectes d'una llengua oficial de l'Estat.

21. DO L 232/3, de 14 de setembre de 2000. A partir de la celebració de l'Any Europeu de les Llengües es generen altres actuacions i documents interessants. Aquest seria el cas del Document de treball dels serveis de la Comissió, de 13 de novembre de 2002, SEC (2002) 1234, amb el títol «Promoure l'aprenentatge d'idiomes i la diversitat lingüística». En especial, el seu apartat IV.1, que fa referència expressa a la necessitat de donar una atenció especial a les llengües regionals i minoritàries (sobretot a les que es troben seriosament amenaçades per la contínua disminució, d'una generació a l'altra, del nombre de persones vives que les parlen) en l'educació, els mitjans de comunicació, la cultura, l'economia, la vida social i, en el seu cas, els governs, els serveis públics i els procediments judicials. En aquest sentit, aconsella que tots els programes financers comunitaris que incideixen en aquest àmbit prestin més suport a la diversitat lingüística, incloent-hi les esmentades llengües regionals o minoritàries (sovint excloses), així com també que s'intensifiqui amb aquest objectiu l'acció de la UE en els camps de l'ocupació i la política social, el desenvolupament regional i rural, la investigació i el desenvolupament i la societat de la informació. Diferent seria el cas de la Resolució del Consell, de 14 de febrer de 2002, relativa a la promoció de la diversitat lingüística i l'aprenentatge de les llengües en el marc de la realització dels objectius de l'Any Europeu de les Llengües 2001, atès que aquest text no és explícit sobre l'abast del terme *diversitat lingüística* i les llengües que inclou (DOCE C núm. 50/1, de 23 de febrer de 2002).

22. Document de sessió A5-0271/2003. D'aquesta Proposta va ser ponent Michl Ebner, raó per la qual és també coneguda com l'Informe Ebner. Aquest Informe posava de manifest que no hi havia normes jurídiques en l'àmbit de la UE sobre les llengües menys difoses, de forma que sollicitava a la Comissió que li presentés propostes legislatives sobre la diversitat lingüística i l'aprenentatge de les llengües, incloent entre aquestes les minoritàries o regionals; així mateix, entre d'altres coses, també li sollicitava una definició per a la inclusió de les citades llengües en un programa plurianual relacionat amb la diversitat lingüística, i preveia la creació de l'Agència Europea per a la Diversitat Lingüística i l'Aprenentatge de les Llengües, que havia de tenir especial consideració per la situació de les llengües minoritàries en una Unió ampliada, i en general, sollicitava de la Comissió l'adopció d'un conjunt de mesures que permetessin la protecció i el foment de les llengües regionals i minoritàries en totes les manifestacions de la vida cultural, social, política i econòmica de la UE, com també en el si de les seves institucions. Es pot consultar un informe que analitza els avantatges i desavantatges de la creació de l'Agència esmentada i de possibles alternatives a: http://europa.eu.int/comm/education/policias/lang/doc/diversity_es.pdf.

pot fer referència a l'Informe sobre l'aplicació i resultats de l'Any Europeu de les Llengües 2001,²³ de 4 de novembre de 2002. Posteriorment, el 27 de juliol de 2003, va elaborar un Pla d'acció 2004-2006²⁴ amb la finalitat de promoure l'aprenentatge d'idiomes i la diversitat lingüística, incloent-hi les llengües regionals i minoritàries²⁵ i, més recentment, el 22 de novembre de 2005, ha realitzat la primera Comunicació sobre el multilingüisme, en la qual es defineix aquest terme com la capacitat d'una persona per utilitzar diversos idiomes i la convivència de diferents comunitats lingüístiques en una mateixa zona geogràfica. Aquest document, que utilitza el terme *multilingüisme* per descriure un nou àmbit polític de la Comissió, promou un clima propici a la plena expressió de totes les llengües i al desenvolupament de l'ensenyament i l'aprenentatge de nombrosos idiomes.²⁶ En aquest sentit, el text explora les diverses facetes de les polítiques de la Comissió en l'àmbit del multilingüisme i estableix una nova estratègia marc amb propostes de mesures específiques. Aquestes mesures es refereixen a tres aspectes diferents en els quals les llengües són importants per a la vida quo-

23. COM (2002) 597 final, de 4 de novembre de 2002. Atès que la celebració de l'Any Europeu de les Llengües en el 2001 va ser un èxit, el Consell va dur a terme una altra iniciativa semblant, per celebrar la diversitat lingüística i el plurilingüisme, i va declarar el dia 26 de setembre com el Dia Europeu de les Llengües. Així, per exemple, a la proppassada Jornada del 26 de setembre de 2005, es va pretendre fomentar l'aprenentatge de les llengües entre la gent de totes les edats, ressaltar la importància de la diversitat lingüística i promoure el respecte cap a totes les llengües europees, incloent-hi les regionals i les minoritàries.

24. COM (2003) 449 final, de 24 de juliol de 2003.

25. Aquest Pla d'acció ha compromès la Comissió a desenvolupar un indicador de competència lingüística, per tal de poder disposar de dades sobre les capacitats lingüístiques reals dels ciutadans de la UE [Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell, d'1 d'agost de 2005. COM (2005) 356 final].

26. Segons la introducció d'aquesta Comunicació, sota l'expressió «Com més llengües coneguis, més persona ets», la UE s'erigeix sobre el concepte de la unitat en la diversitat: diversitat de cultures, de costums, de creences i de llengües. A la Unió, a més de les seves llengües oficials es parlen aproximadament 60 llengües autòctones i desenes de llengües no autòctones de les comunitats immigrants. L'obertura d'aquest nou àmbit polític sobre el multilingüisme comporta per primera vegada que un comissari tingui assignada a la seva cartera una responsabilitat explícita sobre el multilingüisme. Aquest comissari, que és Ján Figel, ha dit sobre aquesta qüestió: «Les llengües són allò que ens fa humans i la diversitat lingüística d'Europa està en el centre de la seva identitat. La Comunicació adoptada avui demostra clarament el nou interès de la Comissió per fomentar les llengües i la diversitat lingüística de la Unió». Malgrat les declaracions exposades, es continua mantenint una certa indefinició respecte a les llengües que seran objecte de foment, protecció i aprenentatge, tal com confirma el fet que al nou portal web de les llengües d'Europa que es crea a partir d'aquesta resolució només s'hi pugui accedir en les llengües oficials: <http://europa.eu.int/languages> o que principalment es parli de l'aprenentatge de llengües estrangeres.

tidiana dels ciutadans de la UE: la societat, l'economia i les relacions de la Comissió amb aquells. Cal insistir, però, en la necessitat que s'especifiqui que el terme *multilingüisme* abasta una dimensió àmplia i integradora, que donarà a les llengües minoritàries un tractament diferenciat i específic, ajustat a les necessitats i al lloc que els correspon en la construcció d'una Europa cohesionada, dirigida a tots els ciutadans.

Finalment, un document important en la matèria de què es tracta, que tindrà una evident influència en actuacions posteriors de la Comissió, és el Dictamen de 13 de juny de 2001, sobre promoció i protecció de les llengües regionals i minoritàries, elaborat pel Comitè de les Regions. En aquest Dictamen, que té com a text de referència la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, es fan una sèrie de recomanacions a la Comissió Europea perquè adopti mesures sobre el foment i la protecció de les llengües de les minories.²⁷

C) No es pot tancar aquesta breu anàlisi sense fer referència a un conjunt d'actuacions recents que incideixen directament en la posició de la llengua catalana a les institucions europees.²⁸ Una primera actuació destacable és el Memoràndum elaborat pel Govern espanyol, el 13 de desembre de 2004, en el qual se sol·licita el reconeixement oficial a la UE de les llengües espanyoles diferents del castellà, que tinguin un estatus oficial a l'Estat²⁹ i que,

27. Així, per exemple: l'aplicació de l'article 22 de la Carta dels drets fonamentals de la UE mitjançant disposicions específiques sobre diversitat lingüística; l'establiment d'un programa plurianual per a la promoció i la protecció de les llengües minoritàries; la seva inclusió en els programes en funcionament; l'adopció de campanyes de sensibilització i d'informació a la població sobre la diversitat lingüística; la investigació sobre l'evolució sociolingüística d'Europa; l'avaluació dels resultats de l'any de les llengües des del punt de vista de les llengües minoritàries, etc.

28. Una millora de la presència i la situació de la llengua catalana a la UE ha estat reivindicada en nombroses ocasions per, entre d'altres institucions, el Parlament de Catalunya: així, per exemple, per citar la més recent, la Resolució 196/VII, sobre el reconeixement jurídic de la llengua catalana en el conjunt de l'Estat espanyol i de la UE (BOPC núm. 161, de 14 de març de 2005). Pel que fa a les línies d'actuació i propostes del Govern de la Generalitat en aquest sentit i en el moment present, cal fer referència al document «El català, llengua europea del segle XXI», que conté el Pla d'acció política lingüística de la Generalitat 2005-2006. En aquesta línia, l'article 6.3 de la Proposta de Reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovada pel Ple del Parlament el 30 de setembre de 2005 (BOPC núm. 224, de 3 d'octubre de 2005), estableix que: «La Generalitat i l'Estat han d'emprendre les accions necessàries per al reconeixement de l'oficialitat del català a la Unió Europea i la presència i la utilització del català en els organismes internacionals i en els tractats internacionals de contingut cultural o lingüístic».

29. Llengües que, segons aquest document, ja van trobar un primer reconeixement amb les tres versions lingüístiques del Tractat lliurades al Consell, com s'ha posat en relleu anteriorment en aquestes notes. Així mateix, les considera «llengües maternes» que, «en la medida en

d'acord amb aquest text, són: l'euskera, el gallec i la llengua que es denomina català a la Comunitat Autònoma de Catalunya i a la de les Illes Balears i valencià a la Comunitat Autònoma de València. El seu contingut consta d'una introducció (en la qual es destaca la diversitat lingüística de l'Estat i la importància de les llengües des del punt de vista de la identitat de les persones), una proposta de modificació del Reglament núm. 1/1958, del Consell, pel qual s'estableix el règim lingüístic de les institucions de la Unió i dos annexos (un amb el text del citat Reglament núm.1, ja consolidat, a efectes informatius i, un altre, amb el detall de les mesures pràctiques que es proposen). En conseqüència amb això, el Govern proposa incorporar les llengües objecte del Memoràndum al règim lingüístic de la UE amb un estatus d'oficialitat o, més aviat, de semioficialiat, perquè no es produeixen tots els efectes que corresponen a altres llengües oficials i de treball de la UE. Aquest règim singular consisteix en: *a*) l'ús indistint pels ciutadans de qualsevol de les llengües que tenen caràcter oficial a l'Estat espanyol, en les seves comunicacions escrites amb les institucions europees (llevat de les comunicacions relacionades amb l'exercici de la funció jurisdiccional, i el Tribunal de Comptes), els òrgans consultius de la Unió (Comitè de Regions i Comitè Econòmic i Social) i el Defensor del Poble; *b*) la facultat d'utilitzar aquestes llengües, prèvia petició formulada amb una antelació raonable, en les intervencions orals (interpretació passiva) en les sessions plenàries del Parlament Europeu i en el Comitè de Regions i, en el seu cas, en les sessions ministerials formals del Consell (particularment quan formi part de la delegació de l'Estat espanyol un representant de les comunitats autònomes), i *c*) la publicació oficial en aquestes llengües dels textos legals finals adoptats pel procediment de codecisió entre el Parlament Europeu i el Consell.

Per tal d'eliminar reticències, el Govern declara que assumirà el cost pressupostari que es derivi de l'execució de les modificacions del règim lingüístic que se sol·liciten,³⁰ així com també que facilitarà tota una sèrie de serveis i mitjans per tal de poder-les posar en pràctica.³¹

A partir d'aquesta proposta formal, el 13 de juny de 2005, el Consell de

que son cauce de expresión de pensamientos y emociones desde la infancia, son sin duda uno de los factores esenciales que contribuyen a definir la identidad de los seres humanos».

30. Al mateix temps, declara que les llengües citades haurien d'incorporar-se plenament al Programa Lingua de la Unió, en condicions d'igualtat amb les altres llengües europees, l'ús de les quals promou actualment l'esmentat programa, amb més raó si es té en compte que algunes d'aquestes darreres no tenen reconegut un estatus de llengua oficial en el si de la UE (es referia a la llengua luxemburguesa i en aquell moment, també a la irlandesa).

31. Per exemple, posar a disposició de les institucions i organismes de la UE els traductors i els intèrprets necessaris.

Ministres d'Afers Generals i Relacions Exteriors de la Unió Europea adopta una sèrie de conclusions relatives a l'ús oficial «d'altres llengües» (en algun moment també es diu «llengües addicionals») en el Consell i, en el seu cas, en les diverses institucions i òrgans de la UE.³² Aquestes conclusions recullen parcialment les peticions del Govern espanyol, tot i que no en el seu aspecte més important, com és la declaració de la llengua catalana com a llengua oficial i de treball de la UE³³ i la subsegüent modificació del Reglament núm. 1 de 1958. Entre les conclusions, se suggereix l'adopció d'una sèrie de mesures que garanteixin el dret dels ciutadans a utilitzar, en les seves relacions amb les institucions europees, les llengües diferents de les llengües esmentades a l'article 1 del Reglament 1/1958 del Consell, que tinguin un estatus reconegut per la Constitució d'un Estat membre sobre tot o part del seu territori o l'ús de les quals, en tant que llengua reconeguda, es trobi autoritzat per llei. Per tal de fer efectiu aquest dret es preveu la possibilitat que aquestes conclusions serveixin de suport per a la signatura d'una sèrie d'acords administratius bilaterals entre el Govern espanyol i cadascuna de les institucions europees. Així, recentment, amb data de 7 i 16 de novembre de 2005, s'han signat els corresponents acords administratius amb el Consell de Ministres de la UE i el Comitè de les Regions.³⁴ Deixant de banda altres consideracions que es posen en relleu a continuació, en tractar el con-

32. DO C 148, de 18 de juny de 2005.

33. Luxemburg s'havia compromès a debatre el Memoràndum del Govern espanyol amb els altres estats membres de la Unió durant la seva presidència (primer semestre de 2005) i així es va fer en diverses reunions dutes a terme amb els representants permanents del Consell o COREPER. No obstant això, l'argument per negar la modificació del Reglament 1/1958 va ser: «Desde un punto de vista jurídico, no se puede proceder mediante modificación del Reglamento n° 1/1958 o de cualquier otro acto jurídico basado en el artículo 290 del TCE. Efectivamente, si el Consejo ejerce la competencia que le otorga el artículo 290 tiene que hacerlo respetando el artículo 314 del TCE, en el que se establecen las lenguas en las que el Tratado se redacta y es auténtico. Por tanto, el Consejo, en el ejercicio de las atribuciones que le otorga el artículo 290, puede elegir algunas o todas las lenguas mencionadas en el artículo 314, pero no puede apartarse de esa lista y elegir lenguas que no se mencionan en ella. Para ello sería necesaria una modificación del Tratado.»

34. Pel que fa a la inclusió del català en el Programa Lingua, el Comitè de Representants considera que aquesta inclusió requereix una modificació de la Decisió per la qual es va establir el Programa citat. La referida modificació seria factible i s'hauria de dur a terme a partir d'una proposta de la Comissió i mitjançant codecisió ja que, si bé l'actual article 2 de la Decisió del Parlament Europeu i del Consell del 24 de gener de 2000, per la qual s'estableix el Programa, només permet que hi participin les llengües oficials de la Comunitat i el luxemburguès, els articles 149 i 150 del TCE, que constitueixen la base per a l'adopció del Programa, no prohibeixen que inclogui llengües dels estats membres diferents a les de l'article 234 TCE (així, l'art. 149 TCE diu: «La acción de la Comunidad se encaminará a desarrollar la dimensión europea en la enseñanza, especialmente a través del aprendizaje y de la difusión de las lenguas de los Estados miembros»).

tingut dels acords administratius, és destacable que el Consell declari expressament que la Unió, per tal d'apropar-se als ciutadans, ha de ressaltar més la riquesa de la seva diversitat lingüística, així com també ha de permetre que els ciutadans emprin altres llengües en les seves relacions amb les institucions, perquè això constitueix un factor important que reforça la identificació de la població amb el projecte polític de la UE.

Quant al primer Acord, signat amb el Consell de Ministres, reconeix en el seu preàmbul l'existència a la UE d'altres llengües diferents a les oficials i de treball que enumera l'article 1 del Reglament 1/1958, i amb la finalitat de permetre l'ús oficial en el Consell de les llengües diferents del castellà, que tenen un estatus de llengües oficials segons la Constitució espanyola, estableix tres àmbits o nivells d'aplicació: *a)* El primer, referit a les comunicacions escrites adreçades al Consell de la UE, possibilita als ciutadans de l'Estat espanyol que ho desitgin dirigir-se per escrit a aquesta institució en català i rebre una resposta en aquesta mateixa llengua. Respecte al procediment a seguir, l'escrit ha d'adreçar-se primer a l'organisme competent que designi el Govern estatal amb aquesta finalitat, el qual el trameta a la Secretaria General del Consell, juntament amb una traducció al castellà. *Mutatis mutandis*, el Consell emet la seva resposta en castellà i la remet al citat organisme, al qual correspon facilitar al ciutadà una traducció de la resposta en la llengua original de l'escrit. Aquest procediment té l'inconvenient que el Consell treballa amb una traducció i no amb el document original (a més es declara expressament que el Consell no és responsable en cap cas del contingut de les traduccions) i que pot comportar alguns problemes de confidencialitat. Addicionalment, presenta una certa complexitat en el còmput dels terminis, atès que, d'una banda, es preveu que la data de la recepció de la comunicació (en particular en el supòsit que el Consell disposi d'un termini màxim per adreçar una resposta al ciutadà) sigui aquella en què el Consell rep del citat organisme la traducció en una de les llengües oficials. De l'altra, es dona per notificada la persona interessada quan l'organisme intermediari rep la versió del document en alguna de les llengües oficials de la UE. No obstant això, com a excepció a la regla general, quan el ciutadà autor de la comunicació disposi d'un termini per actuar en contesta a la resposta del Consell, aquesta institució trameta directament al ciutadà la seva resposta en castellà, al mateix temps que a l'organisme traductor (que, igualment, haurà de trametre una traducció certificada en la llengua original de la comunicació). En el seu escrit, el Consell haurà d'indicar a l'interessat que el termini per actuar es compta a partir de la data de recepció de la resposta en castellà; *b)* El segon, relatiu a les intervencions orals, permet que els representants de la delegació espanyola al Consell de Ministres de la UE (entre els quals hi poden figurar

consellers o representants dels governs autonòmics), puguin utilitzar les seves llengües quan intervinguin. No obstant això, per fer efectiva aquesta possibilitat la Representació Permanent d'Espanya ha d'entregar a la Secretaria General del Consell una llista indicativa de les sessions d'aquesta institució per a les quals hi ha la possibilitat que es presenti una sol·licitud d'intervenció en una de les esmentades llengües, com també advertir-li prèviament, amb una antelació mínima de set setmanes, que se'n farà un ús concret. En tot cas, l'acceptació de la sol·licitud se supedita a la disponibilitat dels mitjans personals i materials necessaris; i c) A l'últim, pel que fa a les traduccions i a la publicació dels actes de la UE, es preveu la possibilitat que el Govern espanyol o l'organisme que designi amb aquesta finalitat, puguin realitzar traduccions jurades a les llengües abans esmentades dels textos legals finals adoptats en procediments de codecisió entre el Parlament Europeu i el Consell, tal com figurin en el *Diari Oficial* de la UE. Aquestes traduccions, que no tindran valor jurídic, seran trameses per via electrònica a la Secretaria General del Consell, que en facilitarà còpia a qualsevol ciutadà de la UE que ho sol·liciti, també per via electrònica, en la mesura que pugui.

En tot cas, l'Acord preveu que les despeses directes i indirectes de la seva aplicació aniran a càrrec del Govern i que serà aplicable a partir de la data en què es comunicui a la Secretaria General del Consell l'organisme encarregat de fer les traduccions esmentades.

En línies generals, l'Acord signat amb el Comitè de Regions coincideix amb l'anterior. Així, preveu la possibilitat que els ciutadans es puguin dirigir en català a aquesta institució comunitària i rebre una resposta en l'esmentada llengua, mitjançant la intermediació de l'organisme designat per l'Estat, que garantirà les traduccions al castellà, tant de l'escrit formulat com de la resposta del Comitè de Regions. Seguidament, permet emprar la llengua catalana en les seves sessions plenàries, sempre que aquesta opció es comunicui prèviament a la Secretaria General del Comitè.³⁵ El Govern assumirà també totes les despeses directes i indirectes i, a tal efecte, l'esmentada Secretaria li presentarà semestralment una nota de les despeses detallades, que haurà d'abonar en el termini màxim d'un mes des de la notificació.

Després del que s'ha exposat, quines noves perspectives tenen, doncs, a la UE les llengües no oficials? D'una banda, amb caràcter general es pot dir que les darreres actuacions i resolucions comunitàries no han contribuït a aclarir la posició d'aquestes llengües, ja que continua existint una certa in-

35. Com a conseqüència d'això, el dia 16 de novembre de 2005, el president de la Generalitat de Catalunya i altres presidents autonòmics van utilitzar, per primera vegada, les llengües cooficials de les seves comunitats autònomes durant un ple del Comitè de Regions.

definició a l'hora de donar-los un tractament i fer-les destinatàries de les seves prescripcions. Són moltes les expressions que, com s'ha posat en relleu en aquestes línies, encara s'utilitzen, indistintament, per fer referència a les citades llengües: algunes vegades incloses en expressions globals com la *diversitat lingüística*, el *plurilingüisme* o el *multilingüisme*, juntament amb les llengües oficials europees i, d'altres, amb expressions particularitzades com són les de *llengües regionals*, *llengües minoritàries*, *llengües de minories nacionals*, *llengües menys difoses* o, fins i tot, simplement, *altres llengües* i *llengües addicionals*. El fet és que continua existint una constant indefinició en relació amb la política europea sobre la diversitat lingüística, la qual es considera indistintament com un valor cultural rellevant que inclou totes les llengües de la UE o com un valor que s'identifica únicament amb les seves llengües oficials. Seria convenient, doncs, que la Unió formulés clarament el seu compromís amb la protecció de la diversitat lingüística, deixant molt clar que les accions que es duen a terme a la seva empara abasten també les llengües no oficials de la UE. D'acord amb aquesta diversitat, també hauria d'especificar els drets lingüístics, individuals i col·lectius, que els estats membres es comprometen a protegir.

De l'altra banda, més concretament en relació amb la llengua catalana (també amb la gallega i la basca) i com s'ha posat de manifest, la Resolució del Consell de Ministres d'Afers Generals i Relacions Exteriors de la UE, de 13 de juny de 2005, li obre una nova perspectiva i li facilita la seva presència a les institucions europees. El seu objectiu és possibilitar un «ús oficial» i singular d'altres llengües diferents a les indicades en el Reglament núm. 1/1958 del Consell, en el si de les institucions europees que així ho acordin expressament, i sempre que es donin unes condicions concretes que depenen, principalment, de l'actuació del Govern estatal (que s'ha de fer càrrec de les despeses; ha de programar i avisar el seu ús amb antelació; ha de crear i articular un organisme traductor, etc.).

Es complica la situació si es té en compte que la Resolució situa les «altres llengües» al marge de les diverses categories lingüístiques de la UE, tant de les llengües oficials i de treball (declara expressament que les llengües a què fa referència són diferents a les previstes en el Reglament 1/1958), com de les llengües de tractat i de procediment. A la vista de tot això, hom podria dir que el Consell, en virtut de la seva facultat per fixar el règim lingüístic de la UE (art. 290 TCE) i en la mesura que estableix que una llengua pot ser oficial a Europa si és oficial a un Estat membre (l'art. 8 del Reglament 1/1958 no exigeix que la llengua sigui oficial a tot el territori de l'Estat), hagués pogut incloure la llengua catalana entre les previsions sobre el règim lingüístic general i assignar-li uns efectes específics. Per contra, es

crea una categoria de llengües *paraoficials*, atès que es tracta de llengües declarades expressament no oficials a les quals, però, es reconeix un *ús oficial*, la qual cosa no permet parlar encara de declaració d'oficialitat (ni potser de semioficialitat): no només perquè el català no gaudeix dels efectes inherents a aquesta declaració, sinó perquè molt principalment, la nova situació té un reconeixement de caràcter extrajurídic que, en última instància, depèn de la voluntat de les parts implicades.³⁶ No s'aprofita, per tant, l'oportunitat per fer aplicar el valor de la igualtat en la diversitat lingüística respecte de les llengües no oficials, ni tampoc per engegar alguna mesura que assenyalaria solucions interessants en aquest àmbit: es podria trencar amb l'equiparació de l'estatus i els efectes de les llengües oficials i de les de treball i, a partir d'aquí, eliminar la diferenciació radical entre llengües oficials i no oficials o, com a mínim, suavitzar-la. Així, serien tres o quatre les llengües de treball habituals, sens perjudici que altres llengües com la catalana fossin també oficials i vehicles de comunicació dels ciutadans amb la UE, que aquests ciutadans i els seus representants polítics poguessin utilitzar la llengua pròpia i de caràcter oficial en el seu territori en totes les seves relacions amb les institucions europees i que la normativa comunitària fos accessible i es difongués en aquesta llengua. Malgrat tot, no hi ha dubte que la situació del català a les institucions europees ha evolucionat positivament, ja que a hores d'ara té més possibilitats de ser invocat i utilitzat davant d'aquelles, tenint en compte que, a més, previsiblement, els Acords administratius abans exposats es generalitzaran amb la resta d'institucions i òrgans de la UE.³⁷

36. Aquest seria el cas del Parlament Europeu en el qual, actualment, de forma poc afortunada, ha tingut lloc un debat sobre aquesta qüestió. Així, en una primera actuació al principi d'aquest any 2006, va posposar la seva decisió sobre la sol·licitud de celebrar el corresponent Acord amb l'Estat espanyol per tal de possibilitar l'ús oficial de les llengües catalana, basca i gallega. Va basar aquesta decisió en un informe tècnic de la seva Secretaria General que indicava una sèrie de problemes en l'ús de les llengües cooficials al Parlament, principalment per la complexitat que aquest podia comportar, tenint en compte, a més, que a aquelles llengües se n'hi podien afegir d'altres (com el sòrab a Alemanya, el sami a Suècia o el rus a Letònia). L'informe destacava, però, el missatge «d'inclusió» que comportaria l'acceptació del seu ús oficial així com el símbol que representaria de respecte a la diversitat lingüística de la UE. Posteriorment, el dia 26 d'abril, per un sol vot de diferència (7 a 6), la Mesa del Parlament va rebutjar la petició del Govern per permetre l'ús de les dites llengües en les comunicacions escrites dels ciutadans amb l'eurocambra. I, finalment, en el moment de tancar aquest estudi, arran de la petició de la Presidència austríaca de la UE, el 18 de juny d'enguany, la Mesa ha decidit tornar a reobrir aquest tema (no així l'ús del català en els plens del Parlament, la qual cosa s'ha dit que generaria encara més polèmica), que queda, doncs, pendent de resolució.

37. També, darrerament, s'ha establert el corresponent Acord administratiu entre la Comissió Europea i l'Estat espanyol, el 25 de desembre de 2005 (encara pendent de divul-

- AGIRREAZKUENAGA, Iñaki. «La convivencia lingüística en la Unión Europea». *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 69-II (2004): 265-314.
- ANTXUSTEGUI, Begoña i AGIRRE, Amaia. «¿De qué hablamos cuando hablamos de diversidad lingüística en Europa? La importancia de su definición para determinar el papel de los poderes públicos en su defensa y promoción». *II Simposi Internacional Mercator: Europa 2004: un nou marc per a totes les llengües?*
- ARGUÍS MOLINA, Sofía. «L'ampliació europea: una qüestió lingüística». *Revista de Filologia Valenciana*, núm. 10 (2003): 7-25.
- BASTARDAS I BOADA, Albert. «De la «normalització» a la «diversitat» lingüística: cap a un enfocament global del contacte de llengües». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 34 (2000): 151-168.
- CAMPINS ERITJA, Mar. «El reconeixement de la diversitat lingüística a la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea». *Revista Llengua i Dret*, núm. 38 (2002): 95-115.
- CASTELLS, José Manuel. «Efectos jurídicos de la ratificación por España de la Carta europea de lenguas regionales o minoritarias». *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 69-II (2004): 223-238.
- CORRETJA TORRENS, Mercè. «La Unión Europea y el multilingüismo». *Noticias de la Unión Europea*, núm. 127-128 (1995): 29-33.
- HINOJOSA, María Paz. «Producción y protección de contenidos europeos en un entorno multilingüe y multicultural». *Razón y Palabra. Revista Electrónica en América Latina*, núm. 42 (2004-2005).
- KÖNIG, Matthias. «La diversidad cultural y las políticas lingüísticas». Article elaborat en el marc dels projectes de formació d'UNESCO/MOST sobre Govern Democràtic en les Societats Multiculturals i Multiètniques, i finançat per l'Agència per al Desenvolupament i la Cooperació Suïssa. Una versió abreujada en castellà es pot consultar a: www.unesco.org/issj/rics16/koeningspa.html.
- MARÍ, Isidor. *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Universitat de València. Col·lecció «Biblioteca lingüística catalana», 1996.
- MILLIAN MASSANA, Antoni. *La igualtat de les llengües a les Institucions de la*

gació oficial), per tal que els ciutadans de l'Estat, o qualsevol altra persona física o jurídica que hi resideixi o hi tingui la seva seu, tinguin la facultat de dirigir les seves comunicacions escrites a la Comissió en qualsevol de les llengües que, segons l'ordre constitucional intern, siguin oficials dintre del territori de l'Estat.

- Unió Europea: mite o realitat?* Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.
- MONTSERRAT, Antoni. «L'aplicació de la resolució del Parlament europeu sobre la llengua catalana a les institucions europees». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 18 (1992): 67-93.
- PLA BOIX, Anna M. «L'ús de les llengües autonòmiques cooficials a la Unió Europea». *El Clip*. Barcelona: IEA, 2005.
- PLA COELHO, Rosa J. «Diversitat lingüística, sostenibilitat i pau». *Diàlegs. Fòrum Universal de les Cultures*. Barcelona, 2004.
- PLA COELHO, Rosa J. «La diversidad lingüística desde un enfoque jurídico en Europa. Reflexiones sobre la elaboración de un catálogo mínimo de derechos de la lengua por los derechos internacional y comunitario». *Diàlegs. Fòrum Universal de les Cultures*. Barcelona, 2004.
- ORDÓÑEZ SOLÍS, David. «Plurilingüismo, unidad de mercado y derechos». *Gaceta Jurídica de la Unión Europea*, núm. 225 (2003): 12-39.
- SANMARTÍ ROSET, Josep M. *Las políticas lingüísticas y las lenguas minoritarias en el proceso de construcción europea*. Bilbao: IVAP, 1998.
- SIGUAN, Miquel. *L'Europa de les llengües*. Barcelona: Edicions 62, 1995.
- URRUTIA LIBARONA, Íñigo. «Régimen jurídico de las lenguas y reconocimiento de la diversidad lingüística en el Tratado por el que se establece una Constitución para Europa». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 42 (2004): 231-273.
- VERNET, Jaume (coord.). *Dret lingüístic*. Valls: Cossetània, 2003.

—abstract / resumen—

DIVERSITY AND LESS DISSEMINATED
LANGUAGES IN THE EUROPEAN UNION:
THE STATE OF THE SITUATION

M. ÀNGELS ARRÓNIZ
I MORERA DE LA VALL

After the latest enlargement of the European Union and the increase of the number of languages recognized as being official, this paper raises the question of the current situation of the other

DIVERSIDAD Y LENGUAS
MENOS DIFUNDIDAS
EN LA UNIÓN EUROPEA:
ESTADO DE LA CUESTIÓN

M. Àngels ARRÓNIZ
I MORERA DE LA VALL

Tras la última ampliación de la Unión Europea y el incremento de las lenguas reconocidas como oficiales, este estudio se plantea la situación actual de las otras lenguas, las no oficiales, así como

languages, those that are not official, as well as the outlook for their future within the Union. In this regard, special attention is paid to the situation of Catalan. First, however, the international regulatory framework of reference as regards minority language rights is presented. Then, the regulation of the general European Union language regime is examined and, afterwards, the paper deals with the modulation experienced by this regime during the ordinary operation of the different European institutions, together with the effects of treaty languages, some of which, under the Treaty establishing the European Constitution, have been broadened to include non-official languages. In trying to take stock of the language policy of the Union, the paper focuses on the expression «language diversity» (or, more recently, «multilingualism»), which is used recurrently in community proceedings, regulations and resolutions to adopt specific measures of protection and promotion for the different languages of the Union. The expression, however, entails a certain degree of legal uncertainty, to the extent that it does not sufficiently clarify which language groups are the target of these measures. Finally, the paper highlights a series of recent actions that directly affect the possibility of invoking Catalan and other languages different from Spanish that have an official status within a country, in some of the European institutions (presumably, in practically all of them in the not too distant future). Such actions would allow the official use of these languages within different limits or levels and under specific conditions (written presentations, speeches and translations and publication of some

también sus perspectivas de futuro en el seno de la Unión, haciendo especial hincapié en la situación de la lengua catalana. En primer lugar, se expone el marco normativo internacional de referencia en materia de derechos lingüísticos de las minorías. A continuación, se examina la regulación del régimen lingüístico general de la Unión y, seguidamente, se trata la modulación que experimenta dicho régimen en el funcionamiento ordinario de las diferentes instituciones europeas, junto con los efectos de las lenguas de tratado, algunos de los cuales se amplían a las lenguas no oficiales por el Tratado mediante el que se establece la Constitución para Europa. Por lo que respecta al balance de la política lingüística de la Unión, se centra en la expresión «diversidad lingüística» (o «multilingüismo», más recientemente), que se utiliza de forma recurrente en las actuaciones, la normativa y las resoluciones comunitarias para adoptar medidas específicas de protección y fomento de las diferentes lenguas de la Unión, pero que comporta una cierta inseguridad jurídica, en la medida que no clarifica suficientemente qué grupos lingüísticos son los destinatarios de estas medidas. Por último, se destacan un conjunto de actuaciones recientes que inciden directamente en las posibilidades de invocación en algunas de las instituciones europeas (presumiblemente con prácticamente todas en un futuro próximo), de la lengua catalana y de las demás lenguas diferentes del castellano, que tengan un estatus oficial en el Estado, y que permitan su uso oficial en diferentes ámbitos o niveles y bajo determinadas condiciones (comunicaciones escritas, intervenciones orales, traducciones y publicación de

legal texts). Some critical considerations are, however, brought up with regard to the recognition of this new and improved status of Catalan in the European Union, based on the fact that Catalan has an extrajudicial character and this situation is not definitively resolved in a totally satisfactory manner.

algunos textos legales). Respecto al reconocimiento de este nuevo y mejorado estatus de la lengua catalana en la Unión se apuntan, no obstante, algunas consideraciones críticas, desde el momento en que tiene carácter extrajurídico y no soluciona de forma definitiva ni totalmente satisfactoria esta cuestión.